

SZEPESI ATTILA

Porlód kínai krónikása

ARCKÉPVÁZLAT TEMESI FERENC RŐL

Alábbi eszmefuttatásnak van némi pikantériája. Nem tudom ugyanis, megtörtént-e már az a furcsa eset, hogy egy regényfigura körmöl arcképvázlatot a Szerzőről, akinek a művében hol szánalmasan, hol szeretetreméltóan csetlik-botlik. Vedeli a lőrét, harsog és nyugösködik, verseket firkál, ödög a katenjammeres napsütésben és a borongós éjszakában, közben jósol mindenféle marhaságot, olyan hévvel, hogy a végén már-már maga is elhiszi azokat. Pedig az alábbiakban ennek kell megtörténnie, és az eszmefuttatás regénylapokról szökött írója feszeng a bőrében, mint az újszülött pillangó, mely érzi a szárnyát horzsoló friss levegőt, ám egyúttal magán érzi még a levetett lárvát is, melyben a világrajóttét kívárta...

Kezdetben voltak a hatvanas évek. Ami előttük történt, az emlékek őskora, borítsa könyörületes homály. Volt egy város az ország déli végén, valamiképp beszorulva a Mediterraneum fényei és Bizánc homálya közé: Porlód, a hajdan virágzó település, mely az idők múlásával – a rosszlemkű trianoni hentesmunka következtében – holdudvarát veszítve lógott bele az ürességbe. Ebben a városban, mely – utólag visszanezve rá – Gulácsy Lajos Naconxypánjára hasonlított, helyüket kereső és helyüket nem találó figurák kószáltak. Álmodoztak, muzsikáltak, festettek és verseket fabrikáltak, ahogy ez lenni szokott.

Cseperedő műveikben összekeveredett a próza és a poézis, ugyanúgy ahogy a fecsegésükben: képesek voltak a szavaikat egyik pillanatról a másikra hexameterre és alkaiosi mértékre áthangszerelni. Berúgtak és kijózanodtak, ahogy ez lenni szokott. Megszáritották lyukas cipőjüket, kimosták rojtosodó ujjú ingüket. Az egyetemen-főiskolán levizsgáztak vagy nem vizsgáztak le, ahogy ez szintén lenni szokott. Repetáért kuncsorogtak a menzán, mely repetának nem volt előzménye. A szemináriumokon hallgatták a politikai gazdaságtant és a pedagógia-történetet, ám a könyvtárban Paracelsus és Joyce, Rilke és Hamvas Béla műveit bújták, mert sejtették, hogy valami hiba van a kréta körül. S ahogy ez Naconxypan polgáira jellemző, keverékei voltak egy ábrándos remetének meg egy életfaló hedonistának.

Sosem tudták pontosan eldönteni, alázatos krónikásai-e az esztendőknék, vagy épp egy általuk kikerekedő krónika hősei. Hogy élük-e vagy csak papírra vetik a históriát, melyet maguk formálnak magukból és maguknak, s mely mégis gyakran kibabráll velük.

Többnyire *gyüttmöntek* voltak a Tisza-parti városban, mely rátartian őrzött valami parasztpolgári emlék-édent, napsugárdíszes házaival, papucsos és mézeskalácsos műhelyeivel, eresz alatt száradó veres paprikafüzéréivel és kapura kifüggesztett szálnalmas denevéreivel, a Virág-cukraszda akváriummi derűjével és Szukits bácsi antikváriumával; valami elmerült kort, melyre a messziről jött oly nehezen tud ráhangolódni, s ami mégis minden villanásban és kallódó motívumban jelenvaló.

Temesi Ferenc, akkori lakli diák, egy borongós, ám lőréivel a kedélyből mégis vidámságot csiholó éjszakán toppant későbbi regényhőse elé. Valljuk be, itt megint furcsa szerepjátékba kell bonyolódnunk, mert a regényhős, e sorok körmölője, akkor már – bizonyos körökben legalábbis – költőnek számított. Legénytoll pelyhedzett az állán, s okuláréja oly sejtelmesen csilloghatott a móravárosi éjszakában, hogy a későbbi Szerző, akkori bumfordi süvölvény, némi elfogódottsággal szorította meg a mancsát. A poéta bizonytalan benne, de mint ha az esetnél jelen lett volna két másik későbbi regényalak is, Wolford és Péteri.

A részletek homályba vesznek, ám azt bizton állíthatjuk – már a korabeli események tendenciája okán is –, hogy a kapatos Szerző és nem kevésbé kapatos regényhősei egy csapszék felé vették útjukat. Ez lehetett a Hági, a Lófara, az Alsóvárosi – ahol az egzisztenciabölcsező Suki Béla nagybátyja, a ragyásképpű Dezső vezette a muzsikusbándát –, lehetett a Jégkunyó, ám lehetett a Sárkány is, ahol – a reményteli jövőben – regényíró és hőse megalakította (a kujon Luxemburgi Zsigmond király emlékére) a Sárkány Lovagrendet. Nos, hogy melyik kocsmába vezetett az útjuk, bizonytalan. Biztos csak annyi: Péteri és Wolford – porlódi bennszülöttek – ismerték már a holnaputáni regényírót, míg ő a pelyhedző-állú poétának oly ismeretlen volt, mint egy hamvas és az éterből épp most idecsöppent marslakó.

Szerző különös figura volt. Kilógott e társaságból, bár – sejtethető – épp „belógni” kívánt volna: komolyan vétetni magát a többi balekkal, mindenekelőtt a hüledező regényhőssel. Ez azonban csak a testi valójával sikerült – fejfel magasabb volt a többiekénél –, ám ami a dolog spirituális részét illeti, csak helylyel-közzel. Elegye volt egy elaggott kínai bölcselet meg egy bimbózó-elméjű diáknak. Ennek következtében hol meghökkentően okos dolgokat állított, hol hajmeresztő marhaságokat.

E sorok körmölője egyik ámulatból esett a másikba. Lelke mélyén – magát borokkal üdítve – igyekezett a balanszot tartani, s megpróbálta egybe-látni a bumfordi marslakó gyakran változó arcait, melyek hol Hány Jánosra, hol Lao-ce-ra, hol Don Quijote-ra, hol egy futóbolondra emlékeztettek. Mire a harsány Szerző egyik arcát sikerült meglátnia, már másik került elő, s a regényhős-poéta arra gyanakodott: egy újabb félművésszel, újabb habókos kontárral gyarapodott ismerősei száma, akiből annyi szaladgált a Tisza partján.

Időbe tellett, amíg versfaragó rájött, hogy ez a hórihorgas diák, aki harásnyságát elnémulásokkal, dühödt akarnokságát kiskiús duzzogásokkal változtatja, nem a ködbe-vesző műfajtalanközül való. Nem azok közül, akik hiába keresik az arcukat, azt sosem fogják megtalálni, mert nincs is egyetlen arcuk. Szóval: nem a kocsmazugok magamutogatója, aki kacskaringós mondatokban éli ki a maga félálmainak és kerékbetört ambícióit. Heteknek kellett elmúlnia, közben újabb csapszéki szeánszoknak, míg regényhős felismerte a későbbi Szerző lelki bélyegét.

Ennek a felismerésnek voltak tárgyi bizonyítékai is: novellák, zömükben kitűnő írások, melyekkel T. előrukkolt. Bár itt nem a minőségük a perdöntő, hanem az az örömdetes tény, hogy elkészültek, *léteztek*, míg a hasbeszélők jellemzője épp az, hogy remeknél remekebb műveikről csak beszélni szoktak, ám azoknak van egy sajnálatos fogyatkozásuk: elfelejtenek megszületni...

Szerző novellái (*opuszai*, ahogy Ilia Mihály mondta, aki – mintegy egzotikus madárház gondnoka – irányította-terelgette szárnyrakelő süvölvényeit) elkészültek. Hogy mikor, rejtély. Mert T. ekkor még maga sem döntötte el, valójában novellista kíván-e lenni vagy valami más. Egyszerre hét húron játszott. És hogy erre hogyan futotta az idejéből, nem tudható. Csak az biztos, gitározott-énekelt egy beat-zenekarban, az Egyetemi Színpadon eljátszotta Déry Tibor Óriáscsecsemőjének főszerepét – ezt a neki testhezálló figurát –, közben kosárlabdázott, angolul tanult, vízilabdázott, bújta a könyvtárakat és a kocsmákat, titkos tudományokba mélyült, egyfolytában szerelmes volt, minden kósza lélekkel napjában háromszor összeveszett és kétszer kibékült, öngyilkos barátait eltemette, újakat szerzett a helyükbe – kebelkomája volt a város minden kétes egzisztenciája –, és közben remek novellákat körmölt.

Néhány írása meg is jelent. De ahogy egyre beljebb került az Ilia-féle madárröpdébe, a szárnya egyre gyakrabban megnyaklott. Novellista-kedve apadozott. Egyik kulcsfigurája lett a porlói irodalmi életnek, egyszerre három-négy helyen sürgött-forgott – a festő Zoltánfy István műterméből még ki sem lépett, már ott tüsténkedett Petri Ferencék Gutenberg utcai házában, Zelei Miklós bohémtyánján még szóval tartotta a kékharisnyákat, de már Mocsár Gábor és Veress Miklós lakásán készítették elő neki a demizsont a mustáros-pohárral –, szóval: élte a porlói életet, ám a későbbi regényhős egyre növekvő aggodalommal figyelte, hogy a novellák fogynak. Pontosabban szólva: nem újjak születnek, hanem a Szerző a régebbieket toldja-foldja. És – mintha nem venné észre a körbenjárását – magamentő ideológiákat fabrikál. Egyre nyűgösebb és ingerültebb.

Ekkoriban kelt szárnyra róla a jó Csaplár Ferenc elmés mondása: *Temesi a Tündér utca egyik legjobb prózaírója.* (Temesiék a Tündér utcában laktak.) Amivel az irodalomtörténész nem annyira bókolni kívánt Déry Tibor és Örkény István ifjú tanítványának, inkább a májába akart döfni.

Naconxypán, mint Gulácsy Lajos írja, valahol feleúton található Japán és a Hold között. Messzi táj, melynek tere idővé, ideje pedig homályos éterre foszlik. Kétség nem férhet hozzá, hogy az ottani lakók úgy látják a környezetüket, mint a derék velenceiek vagy párizsiak, akik unják a San Marcot, unják a barokk-palotákat és a Notre-Dame katedrális, ám lábba jönnek egy vadonatúj beton-garázstól, talmi áruházról és hagymabűzös Mc'Donalds büfétől, ami új színeket visz untig ismert világukba.

Aki Naconxypánban él, valójában sejtelve sem lehet róla, mit jelent idevalósínnak lenni. Ott van, kitapintja a vakolatja-hulló falakat, beleszédül a forgóajtók tükrébe, tipródik a sikátorban, figyeli a lányokat meg a görbehátú kutyaikat, és közben nem szemléltöje az eseményeknek, nem látója az időnek, hanem maga is egy az ott sürgő-forgó árnyékfigurák közül.

Ha pedig érvényes szavakkal akar szólni erről a világról, ha az események krónikása kíván lenni, előbb-utóbb észre fogja venni, hogy nem látja a fától az erdőt. Hogy a tér és az idő a bolondját járhatja vele. Nem írdeák ő, hanem a kisszerű események egyik epizodistája, aki – mivel a látása a jelenidővel telített – sosem fogja a maga belső látását megtalálni.

Tragikus helyzet. Valaki mindent tud a tárgyáról, azt megközelítenie mégsem sikerül. Nem tudja kimondani a szót. Egyszerre bonyolult és pofonegyszerű helyzet. Távlát nélkül nincsen közelség. Ahhoz, hogy valaki egészen idevalósi lehessen, ki kell szakadnia innen. Ahhoz, hogy az itteni események krónikása lehessen, ne csak csellengő részese, el kell innen utaznia. El kell innen költöznie, hogy megtalálja a lényegét láttató távlatot. Hogy meglássa azt is, ami láthatatlan.

Nem tudható, hány keserves esztendő következett ezután Szerző életében. Talán tíz. Talán még ennél is több. Eddig tartott a teljes kiszakadása. Eddig tartott, míg regényfigurából Szerzővé lett.

Elköltözött Porlódról. Hogy ebben mennyi volt a tudatos választás, mennyi az események sodrása, a belső kényszer, nem firtatom. Túlélt egy autókarambolt, melyben rajta kívül mindenki odaveszett. Idegen környezetbe került, és eme idegen környezetben kellett felismernie nemcsak azt, hogy ő egészen porlódi – ezt tudta –, de azt is, és ez itt a lényeg, hogy *hogyan* porlódi...

Közben megjelent remek novelláskötete, a *Látom, nekem kell mennem*. A könyv jópofaságaira mindenki vevő volt. A könyv címébe rejtett népmesei-mitológiai utalást alig értette meg valaki. Várták T-től az újabb novellákat – *novcsikat*, ahogy a jó Szeberényi Lehel mondta – és amikor azok makacsul elmaradoztak, kezdték Szerzőt leírni. Kezdték lemondani róla. Kikopott a napi listákról. Azt várták volna tőle, olyan legyen, amilyenek a soványka kötet alapján elképzelik, és amilyen ő már nem akart lenni.

Barátai fogytán voltak. Nemzedéktársai, akik pedig annak idején maguk közé fogadták, kezdték kitérni a notórius krakéler hírébe keveredett Szerző út-

jából. Sokszor valóban ingerültebb és türelmetlenebb volt a kelleténél. Másokban kereste a hibát, holott az volt az egyetlen baja, hogy magát nem találta.

Tele volt empátiával (amikor regényhős bemutatta Weöres Sándornak, a Mester Filtollal kínálta. T. útálta ezt a *pacsuli-cigarettát*, de ezután rákapott és úgy szívta, mintha minden füstölgő szálát maga Orpheusz nyújtott volna át neki), és tele volt rögeszmékkal (regényhős egy alkalommal felhívta a figyelmét Granasztói Pál remek várostörténeti korrajzaira. *Granasztói?* – kérdezte Szerző fintorogva –, *ilyen név nincs. Olvasd el, nem bánod meg* – győzködte volna regényhős. *Nem* – válaszolta meghökkentő magabiztossággal –, *akit így hívnak, az nem írhat jól*. És Granasztói Pál műveit azóta sem vette a kezébe.)

A levegőt kereste, levegőért kapkodott, és senki sem értette, hogyan lehet ilyen hosszú egy lélegzetvétel.

Fuldoklott a fekete örvények között, mint afféle quasi-alkoholista, szerepjátszó csavargó, soha el nem készülő művek szerzője. Hol arról beszélt, dolgozik, kétszáz oldallal már elkészült, hol meg legyintett, nincs kész egyetlen mondat sem. Ami volt, elégette.

A kezdeti feszült várakozás – Lássuk a medvét! – rég alábbhagyott körülötte. Testi és lelki állapotából sejthető volt: medve nincs, nem is lesz. Volt egy medvebocs, melynek nem sikerült felnőnie. És – számtalan írói mű példázza – többnyire *itt ér véget a történet*, ahogy divatos tévé-nyelven mondanák. Volt egy tehetség, aki belenyaklott a maga túlméretezett álmaiba.

Nála viszont, ami olyan ritka, itt és ekkor kezdődött minden. Ami korábban volt, egy kelekótya diák csetlése-botlása. Egy túl hosszú nyúl kamaszkor szárnypróbálgatása. T., amikor a poklok fenekét elérte, a talpára állt, és kikapaszzkodott a lángok közül. Perzselt volt és üszkös, de a látását nem vesztette el. Élt, lélegzett.

Visszavonult rákoshegyi remeteségébe és dolgozott. Mint egy kínai krónikás, aki elvonul a barbárok közé, és ott körmöli a maga egyszerre elveszített és ezáltal egészen megtalált világának történetét. Találkozni többé nem lehetett vele. Kikopott a mindennapi farsangból, csak a levelei, képeslapjai jöttek.

„Én most egy darabig a város felé nem megyek, elég volt a magamutogatásból... Nehezen bírom, de bírni kell.”

„Röhögés fog el, ha arra gondolok: Miskának év végére ígértem az opuszt. Még csak az első fejezet felén vagyok túl. Az A, Á pontosan 50 címszó. És a 28.-nál tartok. Ma.”

„Múltkor eszembe jutott találó mondatod: *Az első köteted legnagyobb hibája az volt, hogy nem követte a második...* Vegyük úgy, hogy ezt a magasságot kihagytam. Volt egy álmom, rengetegen jöttek velem szembe, sose fogytak, nagyon nehéz volt előre menni. Egyszer csak nagy szél lett és nem volt előttem senki.”

„...kicsit megszeppentem, amikor rájöttem, kb. 900 címszóból áll a dolgozat. Legalább még egy év.”

„Azt hiszem, túlhajtottam magam, a hétvégeken megitaloztam, hogy tompítsam a daimónok hatását, de – mint ez nagyon durva formában kiderült – nem a helyes módszer. Nem akarok bolondokházába kerülni, még átmenetileg sem. Remélem, az ártó szellemek utolsó támadása volt ez. Jelenleg a CS felénél tartok.”

„Már úgy öregszem, hogy a műfogaim is hullanak...”

„Néha szenvedek a *szembeültetéstől*, menekülhetnékem támad... A D betű felénél járok, és bizony úgy látszik, fekélyem van, mert mintha kést szurkálnának a gyomorszájamba.”

„...a népi elem a regény miatt erősödött meg bennem. Mindig mondtam, hogy provinciális író akarok lenni, csak ezen folyton röhögtek...”

„Nagyon alaposan kell összeszörnöm a szálakat, ha nem akarom, hogy az apró minták szétbomljanak a gobelin elkészülte előtt.”

„Jelenleg az L közepén járok. Igen sokat kivett belőlem a K-ig való tisztázás. A *Levél* címszóban megint felüti fejét Attila... Tudd, hogy dec. 1-én táncos házibuli lesz nálunk (gyerekek nélkül), azért nem hívtunk titeket, mert kb. sejtem a véleményed az ilyesmiről. Szólj, ha nem így van.” (Nem szóltam.)

„...újra beindult a szó: jelesül az M betű íródik. Az altatók erősödnek, de újabb erőforrást fedeztem fel, saját magamat...”

És így tovább. Küszködés, viaskodás. Munka. Évekig készült Porlód regénye, a *Por*, de elkészült. Felkavarta az irodalmi élet állóvizeit. Szerették és gyűlölték. Az olvasók falták, az ítések nemigen tudtak mit kezdeni vele. Úgy kerülgették, mint egy váratlanul felfedezett őskori bojtosúszóshalat vagy mamutfenyőt, melyről mindenki azt hitte, nem létezik. Ám a könyv kétkötetes, vaskos korpusza itt volt, megszületett. Megpróbálták azt firtatni – mindig így van –, miért olyan, amilyen, és miért nem más. Miért az van benne, ami, és miért épp így. Próbálták előkaparni emlékezetükből a Szerző lassan elhalványuló kamasz-portróját – most bezzeg azzal hasonlították össze –, megpróbálták ráilleszteni a mai arcára. A sanda produkció nem sikerült. A két arckép nem fedte egymást.

Porlódon pedig, ahogy ez lenni szokott, kitért a botrány. Szerző jó ideig *persona non grata* volt szülővárosában. Igaz, ami igaz: a tollát néha szurokba, néha vitriolba mártotta. A család, a rokonság is kétségbeesett – úgy érezték, Szerző „kiadta” őket, elárulta féltett titkaikat. Mások úgy látták, magáról a városról, a város nevezetes figuráiról rajzolt infernalis kor- és kórképet. Regényhős, e sorok körmölője kaján vigyorral szemlélte a maga arcképét, azt a regényfigurát, akit T. róla mintázott meg, ám aki mégiscsak regényalak, nem a valódi tér és idő, hanem egy prózai mű belső törvényei hatnak rá...

Szerző lubickolt a szeretetben, a botrányban. Lubickolt a hirtelen rászakadt nagy szabadságban. De már nem a hajdani lakli kölyök gyanútlanásával.

Tudta, hogy tovább kell lépnie. Az ítések ugyan még csak ismerkednek új arcával, a középkorú (középkori) krónikáséval, de neki már ezt az újat is el kell hagynia. Újra ki kell bújni a bőrből.

Ahhoz, hogy Porlódot megírhasssa, hogy egészen porlódi lehessen, el kellett onnan jönnie. Ahhoz pedig, hogy új és tágasabb világát megírhasssa, újabb utakra kell indulnia. Nem azért, hogy egzotikus világokat fedezzen fel. A nagy utazók, a Nansenek, Arszenyevék, Scott kapitányok és Széchenyi Zsigmondok kora lejárt. Ha valaki ma messzi tájakra utazik, nagyjából tudhatja, hová megy, mire számíthat. Él benne egy világos tablókép a távoli földekről, mely kép attól a véletlen ténytől, hogy a testi valójában is elvetődött oda, sokat nem fog változni. Magára a messzeségre mégis szükség van. A távolságra, ahonnan vissza lehet pillantani. Ahonnan nézve minden apróság, ami itt maradt, a helyére kerül. Érvényes lesz.

Bejárta az USA-t, Mexikót, Kínát. Ez pedig arra kellett, hogy valódi fényében lássa a maga világát, Naconxypánt, a Japán és a Hold között elterülő tájat. Ez a külső barangolás egy újabb belső odüsszeia előkészülete volt, amelyről így írt egy képes levelezőlapon: „Nem tudom, mit hoz a tegnap. Most épp magamba zuhantam, talán mert Kína, Amerika és a mai Magyarország – ez a három tantusz – most esett le. Ilyenkor nálam nagyot koppan. Lassan esik le, de akkor...”

Regényhős pedig ezen a ponton veszi a kalapját és búcsúzik. Innen már nem regényalak, és Szerző sem *A Szerző* számára többé, hanem cimborája, T., *a Tündér-utca legjobb prózaírója*.

